

SIONULU ROMANESCU

fóia besericésca, literaria si scolastica.

Vien'a,
1. Augustu
1865.

Sionulu rom. ese de dóue ori pre luna, in 1. si 15. a lunci, cuprindendu o cóla si díumetate. Pretiulu pre unu anu e 4 fl. v. a., pre díumetate de anu 2 fl. v. a. Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu postalu.

Nu
3

Prenumerarea se face la redactiune in seminariulu gr. c. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10), si la p. t. domnii corespundinti. Tóte epistolele sunt de a se tramite la redactiune francate. Corespundintiele nepublicate se voru arde. Scrisori anonime nu se primescu.

Anulu
I.

CUPRINSULU: Autonomi'a besericeii romane transilvanene inainte de unire. — Moral'a evangheliei si invetiatorii ei. — Despre sínóde cu privire la Romanii gr. catolici. — Educatiunea colegiala (urmare.) — Corespundintie: Turd'a (sinodu, fonduri besericesci.) Moftinulu micu (epiclesea consacraiei liturgice.) Ghierl'a (esamene, léf'a doctiloru.) — Literatura. — Ochire prin lumea politica. — Varietati.

Autonomi'a besericeii romanesci din Transilvania inainte de unire.

In mai multe ronduri am audítu pre unii dintre Romanii nostri díicundu, cumca starea autonomiei besericeii romanesci transilvanene inainte de unirea cu beseric'a Romei a fostu cu multu mai buna, decâtu dupa unire. Astfeliu de ómeni, cari nutrescu asemenea credintia in privinti'a starei de autonomia a besericeii romanesci transilvanene, cu credinti'a loru cea gresíta despre autonomi'a besericeii romanesci orbecandu la lumin'a dílei amagescu pre multi, mai alesu pre acei'a, caror'a nu le este cunoscuta istori'a besericeii romane transilvanene, si in estu tipu celoru, carii primescu cu multa placere tóte fleacurile si calumniile scornite despre beseric'a nóstra romana fora de a cercá in adevverulu lucrului, le-facu bucuria, eara besericeii nóstre dauna nu puçina. Nepotendu-se fora de pecatu trece cu vederea retacirea ataroru ómeni, misícatu de interesulu adevverulu si alu binelui besericeii nostre romane, incontr'a acestoru orbecatori periculosi in acestu organu besericescu voiu se aretu pre scurtu, cumca ei in adevveru sunt in retacire cu credinti'a loru, ce o au despre starea autonomiei besericeii romanesci din tempulu dinainte de unire. —

Cá se ne convingemu, cumca e cronea credinti'a acelor'a, carii díicu, cá starea autonomiei besericeii romanesci din Transilvani'a a fostu mai buna inainte de unire decâtu dupa primirea santei uniri, trebue se consultamu istori'a besericésca. Acést'a déca o cercamu in funtanele sale cele curate si adevverate, eara nu in mocirle, aflamu, cumca inainte de unirea besericeii romane cu beseric'a Romei starea autonomiei besericesci la Romani a fostu forte trista; aflamu adica, cumca beseric'a romana transilvana inainte de primirea santei uniri a fostu sclava; cumca episcopii, protopopii si ceialalti preoti romanesci au fostu instrumentele reformatiloru, carii au introdusu in beseric'a romana datine straine si se mestecau si in trebile credintiei Romaniloru.

Despre acést'a stare trista si de tanguitu a autonomiei besericeii romanesci din Transilvani'a ne potemu convinge din mai multe documente istorice demne de credintia in acestu respectu, si anume: ne potemu convinge din „Documentele istorice despre starea politica si ierarhica a Romaniloru din Transilvani'a“ tiparite in Vien'a in 1850, cari documente la pag. 136 despre relatiunea metropolitulu romanescu de Alb'a-Iuli'a, facuta in sinodulu generalu tienutu in Alb'a-Iuli'a in a. 1697 in lun'a lui Fe-

bruariu, scriu precumu urméza: „Metropolitulu referesce prelargu persecutiunile besericeii romanesci suptu domnii calvini, cumu s'au silitu ereticii prin artile loru se infectedie religiunea besericeii romanesci cu eresulu loru celu pestiferu; numera cartile cele pline de eresie, tiparite in limb'a romanésca cu scopu, cá se traga penesemtíte pre Romani in partea loru; apoi spune, cumu s'a comendatu si s'a impusu clerului romanu, cá se publice in beserica si se invetie poporulu, cá icónele sunt numai nesce ornamente ale besericeloru si caseloru, si cá ómenii nu sunt detori a observá ajunulu Mercurea si Vinerea si celealalte ajunuri depreste anu; ba s'a demandatu Romaniloru se mance carne Mercurea si Vinerea, si pentru acést'a s'au ordínatu visitatori eretici, carii se intre in casele toturoru Romaniloru si se visiteze, déca ei gatescu ori ba bucate cu carne in dílele oprite de beserica; din care cauza Romanii fierbeau macru intru unu vasu, care-lu ascundeau candu intrau visitatorii, si in altulu carne, care-lu aretau loru. Apói aréta, cu câte amenintiari, lingusíri si maiestrie se silira, cá se induca pre Romani se imbraçisiedie unirea cu dogmatele cele perverse ale eresiei loru, si de aceea dá prerogative mai mari preotiloru romani si altoru ómeni, cari inbraçisiau si cautau se puna in lucrare acea invetiatura; preste acea preferiá pre predicatorii eretici episcopiloru romani, si episcopulu calvinescu i-dá potere suprema preste metropolitulu si clerulu romanu, incátu neci o ordine si neci o dispusetiune a metropolitulu nu avea potere si taria, inainte de ce se aprobá si intariá de episcopulu calvinescu cá de unu oraclu; si in câte alte moduri se torturá si se casniá Romanii cei tari in credintia, ear mai alesu persónele besericesci, ba inca se si batea, precumu s'a intemplatu cu metropolitulu Sav'a II.“

Totu astfeliu ne convingemu si din diplom'a lui Georgiu Rákoczy I. principele Ardélului, in 10. Oct. 1643 data metropolitulu romanescu din Ardélu Stefanu Pop'a Simeonu, prin care diploma in tienuturile Alamorului, Orastiei, Hatiegului, Uniadórei, Iliei, Crisiului si in trei protopopiate din tier'a Fagarasiului numai atáta dreptu se dá episcopulu romanescu, cátu i-se va concede decâtu episcopulu calvinescu, si se prescriu metropolitulu cincispradiece conditiuni, dintre cari punctulu alu II. díce: „cá metropolitulu va primí catechismulu, ce li-s'a datu loru, si va facé se-se primésca si de ceialalti, si-lu va popune junimei, si va face se-se propuna si de ceialalti,“ (acestu catechismu tractá numai despre dóue sacrame, dupa credinti'a reformatiloru.) Punctulu alu VIII. are: „dara in casulu acel'a, candu un'a parte va lasá

necredintiosu (cu viclenia) pre cealalta, si va caletori in tiere streine si departe, si nu se va audî de dins'a vreoa fama segura, in fine dupa patru seau cinci ani va dá voia libera partiei celei nevinovate a-se casatori dupa usanti'a besericiloru ortodocse (calvinesci) unguresci, si va face se i-se dee de ceialalti. "Punctulu alu XI. impune: „si déca s'ar intemplá vreunu lucru greu in trebile religiei, atunci va fi detoriu a consultá despre acésta cu protopopii sei si pre reverendisimulu domnu episcopulu ortodocsu ungurescu celu de acumu seau celu viitoriu, si a primí censur'a si consentimentulu lui." Punctulu alu XII. demanda: „ci déca ver' unii dintre dinsi se voru aflá, cà au facutuver' unu escesu, seau cà s'au abatu in vre unu modu de la calea cea drépta a deregatorii lor, pre acei'a i-va scóte din deregatori'a lor dupa formele legeri, inse va face cunoscutu acestu lucru si predîsului domnu episcopu ortodocsu; si care se va paré vrednicu de a implinî deregatori'a de protopopu, acel'a se va alege cu invoirea si a preotiloru acelei diocese seau districtu seau comitatu, si mai alesu cu a predîsului domnu episcopu ortodocsu (calvinu), si se va pune in loculu celui departatu din deregatoria." Punctulu alu XIII. are: „cà in tempulu visitariloru generale ale besericiloru celoru din Transilvani'a, cari se afla sub juredictiunea sa, va otarí causele cele mai grele dinpreuna cu protopopii; eara déca vreun'a dintre partile certatorie nu va voí a-se multiamí cu acea judecata, atunci va poté apelá la scaunulu judecatorescu din Alb'a-Iuli'a alu aceluasi episcopu spre a revedé caus'a mai matoru, si apoi episcopulu luandu cu sine ce-va mai multi protopopi va desbate de nou acea cauza si o va otarí, inse va intrebá si va consultá si pre numitul domnu episcopu ortodocsu (adica calvinescu)." Preurma punctulu alu XV. prescrie asia: „eara pentru darea nóstra cea anuala va dá episcopulu la fisculu nostru pre fiacare anu 32 de piei de samuru si 4 de risu, dupa usanti'a cea observata pana acumu".

Asemenea conditiuni, restringatorie de juredictiunea metropolitulu romanescu din Transilvani'a, s'au propusu si altoru metropoliti romanesci de Alb'a-Iuli'a sub predecesorii principelui Transilvaniei Georgiu Rákoczy, dupa cumu se póte vedé intre altele din conditiunile cele injurioase, cari episcopulu calvinescu Stefanu Gelei le-a propusu urmatoriulu in scaunulu episcopulu romanescu laudatu (vedi: Acte si fragmente, de T.C. in Blasiu tiparite in 1855, la pag. 71).

Starea cea trista si deploranda a besericeii romanesci transilvanene, aici prescurtu documentata, destulu de luminatu ne aréta, cumca fórte tare retacescu acei, cari intarescu, cumca autonomi'a besericeii romanesci din Transilvani'a ar fi avutu o stare mai buna inainte de unire, decâtu dupa ce s'a unitu beseric'a nóstra cu beseric'a Romei.

Dupa ce am aretatu retacirea acestor'a, mi-iau libertate de a-le dá la unii cá acesti acelu svatu bunu: cá antáiu din istori'a besericeii se studiedie cudeadinsulu starea autonomiei din tempulu dinainte de unire, si apoi starea autonomiei besericeii romane transilvanene, care a avut'o beseric'a romana dupa sant'a unire, care stare nenegabilu de sute de ori a fostu mai favoritoria in acestu santu legamentu si sub blandulu, dreptulu si gloriosulu sceptru a augustisimei familie habsburgice austriace; si numai dupa ce le-a studiatu cu acuratiune, fora de prejudetiu si fora de ce-va patima, numai atunci se-le alature cu conscientia drépta un'a langa alt'a, spre a aflá adeverulu. Astfelu facundu se va respí negur'a,

care se pare a fi cuprinsu mintea unór'a in privinti'a autonomiei besericeii romane din Transilvani'a in tempii trecuti, si a impiedecá, câtu se nu póta petrunde si strabate in anima-le radiele cele blande si binefacutorie ale adeverulu.

G. P., canon.

Moral'a evangeliei si invetiatorii ei.

De este studiú mai demnu de omu si de veneratiunea lui, acel'a este studiulu moralei, este moral'a, care a invetiat'o Isusu.

Ce este moral'a lui Isusu? Nu alt'a, decâtu regularea detorintieloru nóstre càtra Domnedieu, càtra noi si càtra deaprópele nostru; nu alt'a, decâtu art'a acea marétia, care ne invétia a nobilitá anim'a prin vertute, a traí bine si santu si a fi fericiti. Si intrebamu: in privinti'a moralei ce au folositu legiuitorii si toti filosofii, câtu au urmatu unulu dupa altulu? In asemenarea lor cu Isusu puçinu, fórte puçinu. Càci si acestea talente de admiratiune n'au fostu scutite de a nu cadé in erori pana la absurditate. Ei au caditu dintr'o retacire intr' alt'a; ei au gresitu mai multu seau mai puçinu, precumu totu mai multu seau mai puçinu au intielesu detorintiele omului càtra Creatoriulu si càtra deaprópele seu. Singuru numai Isusu, tramisulu cerului, a sciutu aduce o morala cerésca, morala mai trainica decâtu vécurile. Singuru numai elu a sciut'o radicá si intemeiá pre iubirea dieitatiei si a umanitatiei.

Un Innoitoriulu lumei, nascutu precandu principiulu demoralisatiunei si coruptiunei erá aruncatu in anim'a societatiei, precandu indiferentismulu si letargi'a tieneau cuprinse vetrele paganiloru, a sciutu se fundeze moral'a cerésca pre natur'a si anim'a omului. Legatulu cerului a demandatu: „Se iubesci pre Domnedieu preste tóte, si pre vecinulu teu cá insu-ti pre tine." Sublima morala! dupa care indesiertu vei intrebá pre filosofi si pre asianumitii legisti; pentru cà ei voru remané la acést'a muti, seau respunsulu lor va fi ur'a neamiculu. Isusu inse a dîsu: „Iubiti pre inimicii vostri, binefaceti celoru ce ve urescu pre voi." Isusu a prochiamatu libertatea, egalitatea si fratietatea; Cuventulu celu intrupatu a lui Domnedieu a ruptu lantiurile sclaviloru; elu a scosu muierea desuptu sclavi'a domnului si i-a datu inapoi loculu si demnitatea, ce i-a fostu asemnata inca in paradisu. Aceste si asemeni binefaceri domnedieesci dupa-ce ni-le insîra apostolulu gintiloru mai adauge cá coróna: „Intru Christosu toti sunt un'a."

Isusu a mai fulgeratu faciari'a in farisei, lacomi'a in carturari, si tirani'a in cesarii vécului seu, pentru cà astea sunt vitiuri cumplite dupa spiritulu evangeliei. Ambitiunea si fanaticismulu, radecin'a atátoru rele si nefericiri, au caditu sub sabi'a Cuventulu cerescu. Cumu mustra Isusu pre estu soiu de ómeni in fariseii si carturarii tempulu seu, numai citezu aici. Va fi de ajunsu a indreptá la evangeli'a s. Mateiu, cap. 23. v. 23, 24. Preablandulu Isusu predicá indurarea, pacea, iubirea si iertarea nedreptatiloru, ce ni s'au facutu; si prin ast'a semená Isusu pacea intre ómeni si departá neunirea dintre frati. Si astea midíloce dulci si mai puternice decâtu taberile lui Xerxe si decâtu braçiuulu Musulmanulu au datu sboru crestinismulu, si optspradiece seculi cu tóte persecutiunile si chinurile, câte s'au mai ivitu in decursulu lor, n'au fostu in stare se-lu impiedece in mersulu seu. Inca

ce e mai multu, elu a petrunsu pana in palatiile cesari-
loru sferamandu dieii Capitolului.

Cu câta usioratate si cu ce multiamire a trecutu po-
porulu suptu jugulu celu blandu a lui Isusu, este de pri-
sosu a mai spune. Pentru că cine semte mai multu ape-
sarea sclaviei, decâtu acel'a, care pórtá jugulu? Cine cu-
nósce mai bine valórea libertatiei, decâtu sclavulu? Eata
pentru ce s'a vediutu elu mai antáiu mergundu in fruntea
reformei ceresci! Scurtu tempu dupa pironirea Cuventu-
lului, caritatea evangelica o intempinamu pusa in lucrare:
pretotindenea scole, cari contribuiau la indulcirea mora-
vurilor; pretotindenea colegie de barbati si femei, me-
nite spre a impinge tenerimea pre calea virtutiei;
pretotindenea spitale, cari sierbiau de adapostu vedu-
veii, orfanului si scapatatului, si de asilu la diferite
nenorociri.

Dara se ne întórcemu la cealalta intrebare: cá cine
sunt invetiatorii acestei morale, ce sunt ei, cari sunt de-
toriele lor? Eu lasu, cá detori'a fiacarui crestinu este a
invetiá moral'a si a combate pre inimicii ei prin cuventu
si viétia esemplara; eu lasu si aceea, cá padítorii legiloru
din oficiu trebuie se respinga vitiele: dar apoi la ce-su
legile si padítorii lor, la ce pedepsele si premiele dic-
tate de ele, déca nu, cá se sustiena moral'a si se pedep-
sésca pre amenintatorii ei? Cá oricátu de mari se fia
progresele pre calea scientieloru, totusi va trebuiú fiacine
se concéda, cá state demoralisate au cadíutu din corulu
altoru popóre, au cadíutu din florea si esistinti'a lor
cá si candu n'aru mai fi fostu in lume. Istori'a ne-o spune
ast'a.

Trecundu eu preste asta clase de deregatori ai mo-
ralei vinu la acei'a, cari au primitu din ceru asta solia
santa. Si cine sunt acesti'a altii, decâtu preotii? Si ce sunt
ei, déca nu sierbitorii toturoru, déca nu crestini pentru
sine si preoti pentru altii? Ce mai sunt ei, déca nu ur-
matorii apostoliloru pre pamentu? Acesti'a sunt mode-
lulu, dupa care au dinsii de a-si indreptá toti pasii si tóte
misicariile, déca voiescu se fia credintiosi chiamarei sale,
déca voiescu se fia in dreptu a strigá cu s. Paulu oiloru
sale: „Fiti imitatorii nostri, cumu si noi suntemu ai lui
Isusu Christosu“.

Tertianu ne spune, cá ómenii s'au indatinatu a
conchide de la moravurile apostolului unui adeveru la
moravurile multímei. Si ce rusíne, déca acei'a, a caroru
oficiu este a refrená patimele multímei, ei cadu sacri-
ficiu patimeloru proprie; si déca auctoritatea si poterea
executiva a legiloru se afla in mani, cari nu o sciú seau
nu voiescu a o eserciá dupa rigorea ceruta de ele! Ei tre-
buie se sustiena moral'a, si ei o corumpu. Domnedieu i-a
pusu padítorii preste virtute, si ei s'au facutu radímu vitiu-
lui. — Ce rusíne, déca cei ce sunt chiamati a conduce po-
porulu la totu soiulu de virtuti, a-i inaintá cultur'a si lu-
minarea, a desradeciná din sinulu lui credintiele desierte,
aplicarea spre betiá, necumpetulu, trandavi'a si alte rele,
déca cei ce au menirea de a fi parinti si luminatori ai
poporului, in locu de a-si implini sant'a lor misiune in
santieni'a cugetului, insi-si se facu sedítorii si planta-
torii faradelegiloru, insi-si si-oferescu casele de popine,
de bordeie (Gaz. Trans. nru. 45.) spre corumperea celoru
pastoriti, si acést'a pentru unu castigu marsiavu! Cui
sierbescu unii cá acesti'a, lui Domnedieu au mamonului?
Unde e la atari conscienti'a preotiésca, ba macaru de
ómu? Unde sunt ochii episcopului prin eparchia, proto-
popii, de se suferu nesce abusuri atátu de strigató-
rie!

Ci se ne întórcemu faci'a de la acést'a icóna intune-
cata si trista, si se vedemu, cari sunt detoriile preotului
adeveratu.

A lucrá la mantuirea sufleteloru spre marirea lui
Domnedieu, a-si castigá prin blandetie iubirea turmei
sale, a se sacrificá chiaru pre sine pentru mantuirea ei,
„cáci pastoriulu celu bunu sufletulu si-lu pune pentru
oi,“ a impartí panea cu seracii, a sterge lacrimel vedu-
veloru si ale orfaniloru, ear pre betranii albiti de díle la
plecarea lor in viétia de veci a-i implé de mangaiare si
sperare: aste sunt detoriile preotului.

A sugrumá datinele stricatióse selbatice, astea urgie
negre si contrarie seclului de lumina, a imblandí pati-
mele crude, astea calitati ale fereloru, a departá super-
stiunea, estu abusu de credintia ce intuneca santieni'a
relegiunei: astea sunt cari inca si mai multu trebuie se
traga spre sine privirea si grigi'a cea mai neadormita a
preotului romanu.

A dá tenerimei o educatiune religioasa-morala cu
temeiu, a redicá inca de tempuriu in anim'a ei plapan-
da unu bulevardu incontr'a vitiului, a inplantá in sufletu-
lu ei curatu pietatea, conscientiositatea, iubirea vertu-
tiei si a totu ce e bunu si frumosu, si apoi fora oboséla a
stropí aste floricele, cá se crésca si se aduca frupte dolci:
eaca inca unu síru de detorie, cari jacu pre umerii preo-
tului romanu. — Numai candu le-a implinitu elu astea
dupa cuvenientia, numai atunci-lu potemu numí unu pa-
rinte bunu. Pentru cá atunci a formatu unu copil bunu,
unu tata bunu, unu cetatianu bunu, unu amicu bunu,
unu omu binefacatoriu si cu anima, atunci meritulu lui
pentru societate va fi nepretiuutu, va fi in veci ne-
peritoriu.

Si o! cine póte avé o influentia mai mare in desve-
lirea virtutiloru, déca nu chiaru preotulu? Elu ia pre
omu dela pieptulu mamei si nu-lu mai parascesce prin
tote fazele vietiei pana la usi'a mormentului; pretotin-
denea cá marturia, pretotindenea cá svatuitoriu, pre-
totindenea si la tote ocasiunile cá tata si aginte. Elu binecu-
venta léganulu, elu binecuventa legatur'a a dóue anime
unite prin amóre impromutata, la alui petióre depunu
crestinii dorintiele lor cele mai intime, la a lui pórtá
bate intr'o forma avutulu si seraculu. Dar se mai purcedu
óre a mai descrie influenti'a estui demnitaru besericesu?
Mai este óre de lipsa se spunu, cá pre elu nu trebuie se-lu
retiena, nece tempestate, nece departare, nece morbu
lipitosu, nici frigu nici caldura candu se cere se tórne
oleiu pre ranele vulneratului? Mai este óre de lipsa
se spunu, cá órele de duminéc'a si serbatori trebuie se-le
petréca la altariu, si afara de altariu in midíloculu copii-
loru sei sufletesci, cari dorescu se invetie de la dinsulu
catechismulu, estu codice populariu a filosofiei celei mai
inalte, estu alfabetu a intieptiunei domnediesci?

Luminati poporulu, ast'a este chiamarea nóstra,
preoti romani! Departati inmoranti'a si superstiunea
din sinulu vulgului, ast'a este misiunea nostra. Atunci si
numai atunci potemu sperá o fericire mai trainica; atun-
ci si numai atunci generatiunea tenera va impletí cu-
nune de flori pre mormentele nóstre, si binecuventandu-ne
tierin'a va díce: „Vedi colo dórme unu parinte dulce,
carele a lucratu credintiosu in vii'a Domnului, si a sier-
bitu cá veriga de auru in nemarginitulu lantiu alu cre-
dintiei si alu virtutiloru, lasandu-ne o credintia via, o
lege si unu Domnedieu!“

I. B.

Despre sinóde, cu privire la Romanii gr. catolici.

V.

„Voi (crestiniloru sunteti) ginte alésa, preotía imperatésca.“
I. Pietr. 2, 9.

Ajunsemu in sírulu cercetariloru nóstre pana la punctulu, unde dupa promisiune avemu se atingemu problem'a cea mai delicata, *participarea laiciloru la sinóde*. Déca unde-va, apoi la dejudecarea acestei intrebatii e opu, cá omulu se se desbrace inca inainte de oríce idee preconcepte si se privésca lucrulu singuru numai prin ochianulu adevérului necuprinsu de céti'a preocupatiunii intr'o parte seau intr' alt'a. Ast'a ne vomu straduí noi a face in scrierea celoru urmatórie, si ast'a ne rogamu se binevoésca a face cu noi dinpreuna si cititoriulu.

Ci, pentru mai bunu temeiu, se pretramitemu nescari momente dogmatici-juredice.

Beseric'a crestina catolica e o *soçietate neegala*. In dins'a puterea ori potestatea nu e depusa in comunitatea intréga, nici s'a sternitu cum'va si desvoltatu acea putere numai facticu si preinctulu, cumu stà acést'a despre soçietatea civile; ci Mantuitoriulu intreit'a putere besericésca, a magisteriului seau invetiarei a ministeriului si a regimului o dede si incredintiá singuru numai apostoliloru si printr'insii urmatoriloru lor si inpoteritiloru acestor'a. Asiadara amesuratu acestei invetiature si legi fundamentale a besericeii crestine catolice existe in dins'a o stare de ómeni desclinita, intru carea puterea besericésca se straplanta in ordine neprecurmatu, — o stare, nu ereditaria, cá a Levitiloru din testamentulu vechiu, nice stare cástica, deórace pasírea in acelu statu nu e oprita nemerui, déca numai vócea lui leintrica, esaminarea antisturiloru besericesci si testimoniulu comunei credintiosiloru marturisescu in unire pentru chiamarea lui.

Inse acést'a putere tripla e data clerului nu pentru domni'a asupr'a turmei supusa (I. Pietr. 5, 3), prin urmare nici nu pentru sine seau pentru folosulu seu propriu, ci pentru beserica, *corpulu celu misticu* a lui Isusu Christosu, care corpu sub capulu seu nevediatu, Domnedieu-omulu, se compune din totalitatea credintiosiloru si in care clerulu numai membrele principali leformédia. Deunde resulta, cá in viéti'a acestui corpu precumu comunitatea intréga asia si fiace membru singuritu in parte póte avé si are asupr'a administratiunii puterei besericesci o inriurintia anumita, a carei mesura a o determiná seau a o marí aterna in cele dinurma numai de la voi'a lui. Si anume, incátu pentre *potestatea de a invetiá*, afara de beseric'a invetiatória seau docinte (ecclesia docens) fiace crestinu cá tata de familia, cá scriitoriu si cá invetiatoriu, dupa mesur'a poteriloru si a impregiurariloru sale, póte prin cuventu, esemplu si scrieri colucrá la respandirea filosofiei ceresci, a scientiei crestine, a evangeliului, cari colucrari au si fostu sprigionite si au seceratu totdeun'a recunoscintia cuvenita din partea besericeii, despre ce ne dau dovedi si in seclulu nostru d. e. adunarile invetiatoriloru catolici din Germani'a, cari se tienu si mai demulteriori pre anu in obieptulu cestuniiloru besericesci-soçiali pendinti, si cari in partea loru cea mai mare sunt compuse din lumeni. — Mai incolo in beserica toti credintiosii se santiescu de medularie

viue ale lui Christosu, si in acestu intielesu toti dobenscu órecare demnitatea de preotía spirituala. „Voi (crestiniloru sunteti) poporu santu, preotía imperatésca,“ dice santulu Pietru. Ci astfeliu eara-si tóta comun'a credintiósá si fiace membru alu ei participa din *potestatea ministeriului*, asia cátu prin comuniunea rogatiunii, in rugele pentru cei viui si pentru cei morti, la proaducerea jerfei cei necrunte, cu unu cuventu la sierbitiulu domnedieescu desí numai preotulu implinesce functiunile esterne, spiritualminte inse fiace crestiniosu, fiendu de façia, functiunéza si colucra aievea la tóte misteriele si actiunile sante. — In urma ce se tiene de *potestatea regimului*, la disciplin'a besericésca esterna, si inca la ramurile ei cele mai multe, laicii crestini asísiderea totdeun'a si pretotindeni au luat parte cuvenita, ear mai alesu: la administrarea averei eclesiastice, la chivernisirea asiedimentelor si la conferirea deregulatoriloru besericesci, care din urma inpartasíre dupa impregiurari acusi s'a manifestatu prin achiamarea poporului, acusi prin alegerea clerului si a poporului impreuna, acusi eara prin cointielegere impromutata intre beserica si principele tierei cumu si prin presintarea facuta de cátra patronii seau ctitorii besericesci. —

Aste sunt momentele, cari nu e iertatu se le pierdemu nice pre unu minutu din vedere, déca nu voimu se cademu in periculu de a dá o judecata stangacia despre pusetiunea, ce o ocupa lumenii in soçietatea besericésca crestina; si aceste-si momente trebue se ni se légane neinctetu inaintea ochiloru si atunci, candu e vorb'a despre participarea laiciloru la sinóde. Dar aici, deórace adi nu se mai vedu nici baremu mai raru laici siediendu prin sinódele besericeii catolice, nesmintitu se va sterní in fiacine intrebarea: déca preste totu au luat vreodata laicii parte la sinódele crestine catolice? Se vedemu!

Inainte de tóte ce se tiene de participarea statului laicu la *conciliiele eumenice*, lucrulu e constatatu si nu suferenice o indoéla. Pentru cá incependu de la antáiulu conciliu ecum. din Nice'a, la carele aflamu cá a fostu de façia imperatulu Constantinu celu mare cu curtenii sei, de la celu din Calcedonu, in actele carui'a se citescu din statulu laicu: imperatulu Marcianu cu Anatoliu magistrulu militei, Paladiu prefectulu pretoriului, Tatianu prefectulu cetatiei si alti lumeni nobili, — pana la celu din urma din Tridentu, la carele potentatii Europei catolice se presintara prin ablegati, mai nici unu sinodu ecumenicu nu vei gasí, la carele multu puçinu se nu fia intrevenitu principii crestinatatiei. Si acést'a nu cá se judece despre credinti'a si moravurile crestine, care lucru se tiene numai de cei ce sunt invescuti cu acést'a putere in beserica, ci pentru intrebatii ce atingeau pacea publica a popóreloru si starea politica, cumu si pentru cá se grigésca de securitatea parintiloru si decretel conciliari cu auctoritatea lor se le proptésca; astfeliu, incátu din aceste cause si pre urm'a ataroru fapte istorice pap'a Benedictu XIV. (De synod. dioeces., lib. III. cap. IX.) nu se indoesce a dechiará, precumca e fórte cuvientiosu, cá domnitorii seau insi-si seau prin ablegati se onoreze cu presinti'a lor conciliiele ecumenice.

Mai puçinu e generalu acestu usu in privinti'a conciliiloru particularie, adica: natiunale, metropolitane si díecesane. Nu ne-lipsecu inse esemple nici pentru aceste.

Si mai antáiú déca e se vorbimu despre *conciliie natiunali* seau in cari se infaçiosiéda beseric'a din tote provinciele locuite de o natiune, noi eara-si ne indrep-

tamu privirea bucurosi cătra evulu mediu, cu atât mai bucurosi, căci catolicitatea si spiritulu besericescu alu asiedimentelor depreatunci credemu nimene nu le va trage la indoela. Asiadara se cautamu inpregiuru de noi si se vedemu, ce vomu aflá in acei seculi, ce s'ar referí la obieptulu nostru? Vomu aflá mai pre tóta pagin'a analorun francesci inainte de tóte asia-numitele *sinóde regesci* (synodi regiae), in cari episcopii imperiului cá consiliari de statu ocupau locul primu, cara dupa dinsii urmau comitii baronii si ceialalti notabili, si in cari sub presiedinti'a principelui tierei se pertractau afacerile statului si ale besericeii la-olalta. — Dara decum'va aceste adunari de arhierieii si optimatii franci, tiente in trebile civile si besericesci din imperatía, i-s'aru paré cui-va mai departate de conceptulu sinódelorun nóstre besericesci, decâtu se se póta face vreo asemenare cu ele pre dreptu: cu placere i-citamu o alta fapta totu din acele tempuri. In epoc'a carolingica adica gasimu mai multe sinóde de acele, intruduse inca depre tempulu santului Bonifaciu apostolulu Germaniei, cari au fostu *sinóde regesci si besericesci* deodata, si pre cari Binterim (in pragmat. Geschichte der deutsch. Concil., tom. I. pag. 104.) nimeritu le-numesce *sinóde mestecate* (synodi mixtae). Care erá form'a acestorun sinóde? Cine se adunau la dinesele? Cumu, in ce chipu si despre ce se svatuiau? Rspunsu: membrii sinodului se impartiau decomunu in dóue cete (turmae), a besericanilorun si a lumenilorun; dar uneori si in trei clasi, dintre cari in cea de antáiu siedeau archi-si episcopii cu ceialalti indreptatíti din clerulu de miru, in cea de a dóua archimandritii seuu abatii cu calugarimea, eara in a trei'a nobilimea. Fiacare céta se ocupá de lucrurile sale desclinitu in camere si siedintie deosebite; eara spre deciderea causerorun esterne-besericesci, seuu cari atingeau deasemenea statulu si beseric'a, se concentrau si uniau pentru a se svatuí in comunu ambe, respective tustrele cetele. Si asemeni decrete seuu capitularie besericesci (capitularia ecclesiastica), privitorie la lucrurile cele dinafara si tempurali ale besericeii, preurma dupa episcopi le intariau prin subscrierile lorun si regele cu optimatii lumeni. — Atare sinodu natiunalu a fostu celu adunatu de imperatulu Carolu celumare in Aachen in 802., in Mainz in 813, in a carui dinurma precuventare se díce: „Deórace in numele Domnului incepemu a pertractá in comunu despre starea relegei cei adeverate si deodata despre binele si cultur'a poporului crestinu, se cuvine, cá din colegiulu nostru comune alu preotilorun si laicilorun se facemu trei despratiemente, precumu si mainainte amu facutu.“ (Schannat, concil. German. tom. I. pag. 405.) Totu de acest'a soiu au fostu conciliulu din Mainz tiente in a. 852., din Aachen in a. 860 si altele. Eara inca inainte de aceste sinodulu celebratu in Liptin'a sub s. Bonifaciu in 743 afirma indata la inceputu: „cumca toti onoratii lui Domnedieu preoti si comiti, cumu si prefectii, in acestu conventu sinodalu din Liptin'a, tiente in prim'a Marte, au intaritu cu unanimitate otaririle sinodului demainainte si au promis, cá voru se le primésca si observe.“ — Fia destulu atât'a despre sinodele natiionali.

Ce se tiene de *sinódele provinciali* despre participarea, macaru cá mai rara, a laicilorun la ele ne-aduce Benedictu XIV. in opulu seu desu citatu câte-va casuri. Astfelu dupa dinsulu actele conciliului VIII. de Toledo in Spani'a, din a. 653, le subscrisera cu regele Recesvintu dinpreuna mai multi comiti palatini, cari se intrudusesera in sinodu, „fiendu cá asia pofitá datin'a vechia.“ — Eará inainte de aceea conciliulu alu IV. de Toledo din a. 633 la eap. 4

díce: „Dupa intrarea si siederea totororun episcopilorun se se chame presbiterii, cari voru fi avendu dreptu de intratu, . . . dupa aceea se intre laicii, cari prin alegerea conciliului se voru aflá vrednici cá se fia de fačia.“ — Mai cu aceste-si cuvente recunósce participarea lumenilorun la aceste sinóde si ritualulu romanu (Ordo Romanus), prescriendu-le locul si róndu, in care au se siéda. — Asemenea Viventiolu episcopulu de Lion in epistol'a convocatoria invita si pre laici la sinodulu epaonensu din a. 517. — Eará in sinodulu provincialu alu Sirilorun maroniti din muntele Libanon, tiente in 1736, dupa subscrierile arhieriorun se afla unu catalogu lungu de magnati seculari subscrisi (cu inscriptiunea fruntala: „Magnates, qui synodo interfuerunt, ex Gazenis Ageltonae et Gustae Dominis, ex Habaiscis Gaziri Dominis, ex montis Libani et Antilibani Dominis,“ cari dupa datin'a vechia au luat parte la sinodu.

Preurma, cá se trecemu si la *sinódele diecesane*, acelasi pontifice preainvetiatu marturisesce, cumca nu e cutotulu incontr'a datinelorun celorun vechi, cá uneori se iee si la aceste parte lumenii, si aduce cá documentu conciliulu taraconense din a. 516, carele statoru, cá episcopii se conchiame sinódele prin epistole, si „cá nu numai din presbiterii besericeii catedrali, ci si din cei dícesani se chame la sinodu, si se se nevoésca a aduce cu sine si pre unii din fiii seculari ai besericeii.“

Noi scimu incólea si aceea prea bine, cumca esista decretari besericesci, cari, in opusetiune cu cele de pana aci aduse inainte, pre laici i-oprescu si eschidu intr' unu modu categoricu de la sinóde; dar scimu si ce a fostu caus'a acelorun decretari aprige. Laicii pre ici cólea abusara de dreptulu lorun capetatu, incepura a-se mestecá si unde si pana unde nu li-se cadea; de aici apoi urmá, cá se impliní si in acest'a lucru adevverulu, cumca actiunea nasce porurea reactiune. Astfelu sinodulu de Tiru din a. 335 si alte sinóde mai mici celebrate totu pre acelu tempu fure reprobate de pontificele romanu si de beserica, pentru cá in acele imperatii bizantini caduti in eresulu arianu influentiara si agitara prin curtenii lorun laici, folosindu-se chiaru si cu midilócele fortiei, pentru persecutarea si esilarea marelui Atanasiu, acestui ageru luptaciu alu ortodocsiei. De aceea pap'a Liberiu rogatu de Eusebiu Spadone, cá se subscria condemnarea lui Atanasiu decretata de mai multe pseudo-sinóde de aceste, respunde: „Sinodulu ecclesiasticu adune-se departe de palatiu, unde nici imperatulu se nu fia de fačia, nici comitele se nu intre, nici judele *se nu amenintie*.“ (Athanas. Histor. Arianor. ad monachos; num. 36., la Bened. XIV. l. c.) — Totu din asemenea causa se afla constrinsu si sinodulu ecum. alu VIII., celebratu in Constantinopole in a. 869, cumu si pap'a Nicolau I. prin o epistola a pasí energicu incontr'a imperatului Michaele III., carele eara-si luase parte activa la pseudo-sinodulu constantinopolitanu din a. 861, tiente in defavórea si spre asuprirea santului Ignatiu patriarchulu. — Asemeni treceri preste otarele legei si asemeni abusuri, ce se repetira in decursulu seculilorun mai desu si si in alte materie din partea laicilorun, firesce cá apoi trasera dupa sine innoite decisiuni rigoroze emanate de la dicasteriele besericesci mai inalte. Asia congregatiunea conc. trident. intrebata fiendu in caus'a sinodului oriolensu: cá óre póte episcopulu chiamá la sinodu laici, cá se se folosésca cu svatulu lorun? respunde: cá nu póte. Cu tóte aceste n'au lipsitu nici dupa aceea invetiati catolici, cari au statu prelanga admiterea laicilorun, déca e de a se deliberá despre trebi comune atâtu clericilorun câtu si laicilorun; si intre acesti'a

e si invetiatiulu Botti (in cartea: De synodo, part. 2. num. 38.) —

Ci se ne-oprimu, pentru cá se nu punemu la o proba prea indelungata si aspra pacientia bunului lectoriu. Se mai facemu la cele deduse din firea lucrului si citate din istoria inca numai nesce glose seau observari fugitive in forma de corolarie.

Primulu corolariu e: cumca noi credemu, cá fiace greco-catolicu bunu e convinsu, si trebue se fia convinsu despre aceea in anim'a sa, precumca trebile credintiei si ale moralei in beseric'a crestina catolica numai cei competinti dintre membrii besericeii docinte au de a-le judeca si decide. Intrebati cá ceea: cá cine e mai mare, episcopulu ori sinodulu? si altele de aceste, in sínódele besericeii nóstre gr. catolice, si candu se va implini dorulu lumeniloru nostri si alu nostru comunu, de a vedé si clasa loru represintata prin sínódele nóstre, de dinsii nu voru poté fi aduse niciodata inainte, fiendu unele cá aceste parte dogme definite ale besericeii parte tienenduse detiermurirea loru de sfer'a acelor'a, pre cari „Spiritul s. i-a pusu episcopi spre a guberná beseric'a lui Domnedieu.“ (Fapt. apost. 20, 28.)

In corolariulu alu doilea cugetámu cá nu vomu gresi, déca ne-descoperimu francu parerea nóstra, ce o credemu a nu fi nicidecátu in contradicere cu spiritulu invetiaturei si alu disciplinei besericeii catolice din tóte vécurile; acea parere adica, cumca, prelanga restringere a maiante laudata, la lucrurile cele tempurale seau externe ale besericeii, (cumu sunt d. e. averea, fundatiunile, institutele, scólele besericesci,) interesulu caror'a fórte desu poftesce a-se face apelare si la pung'a mireniloru, cumca, repetímu, la pertractarile despre aceste lucruri si laicii nostri potu luá parte; ba, precumu se respicá unu demnitaríu besericescu de la nuntiatur'a papala din Vien'a in a. c. cátra cáti-va Romani fruntasi gr. catolici, *au dreptu* („jus habetis“) de a luá parte; — prin urmare, déca acele pertractari s'aru tiené cum'va in sínóde, dinsii au mai incolo dreptu a luá parte intr' atát'a si la aceste; desí altmintrene marturisímu, cá aceste sínóde din preoti si laici constatórie adi numai in intielesu latu s'aru poté numí astfelíu, deórace in presinte usulu generalu din beseric'a catolica ia numirea de „sinodu“ numai in intielesu strictu, adica numai singuru despre adunarile prelatiloru besericesci in afacerile besericesci curatu dogmatice si disciplinare-morali.

Ast'a e convingerea nóstra sincera, si convingerea acést'a ne-e asia de tare, cátu nu ne-potemu retiené se nu provocámu aici cu desu-laudatulu Walter pre orísicine, cá se cerce numai cu o luare aminte puçinu mai incordata in giuru-si, se-si arunce privirea macaru pre o clipita asupr'a constitutiuniloru in vigóre ale stateloru diferite si asupr'a relatiunei loru cátra beserica, pentru cá se afle fora multa ostenéla inca si in dílele nóstre sute simii de esemple despre amesteculu lumeniloru in afacerile tempurale ale besericeii. Seau ce alt'a e — intrebamu si noi cu unu preailustru barbatu alu nostru (in Gazet'a Transilv. din a. c. nr. 29.) — dreptulu supremei inspectiuni in beserica reservatu principelui chiaru si dupa articulu de lege celu mai recinte din constitutiunea nóstra transilvana? Ce va se dica alt'a denumirea demnitariloru besericesci prin domnitoriulu? Ce alt'a va se insemne ministeriulu cultelor si ordinatiunile acestui'a in trebile confesionali? Ce alt'a, intarímu, decátu chiaru acelu amestecu, aceea participare a laiciloru la trebile externe-besericesci, pentru demustrarea carei'a ne-straduiramu a aduce argumentele interne si externe de

mai susu. — Ba mai multu: au nu avúmu noi pana mai ieri dinaintea ochiloru in patri'a nóstra unu felíu de sinodu compusu din preoti si din laici chiaru la rom. catolici insi-si, caroru citatulu rescriptu reg. din 1792 nru. aul. 2.893 le-concede, cá „si catolicii, sub suprem'a inspectiune regésca si remanendu nevatemala drepturile mai estatice, trebile loru scolarie, fundatiunali si besericesci se si-le pertracte deosebitu in chipulu consistórieloru celor'alalte religiuni recepute in Transilvani'a“. (Clementer admissum est, ut catholici etiam negotia scholastica fundationalia et ecclesiastica adinstar consistoriorum reliquarum in Transsilvania receptorum religionum sub suprema inspectione regia, salvisque circa illud majestaticis juribus seorsim pertractent.) Si unde s'a audítu din beserica cand'va vreunu viersu inaltíandu-se incontr'a acestei dispusetiuni? Seau cine s'a scandalisatu vreodata intr' ins'a? Ce demustra dara tóte aceste? Cuadeveratu nu alt'a, decátu deplinulu adeveru alu deductiuniloru nóstre facute, decátu aceea, cumca beseric'a lui Christosu, beseric'a catolica a fostu porurea si e o mama iubítoria a toturoru fiiloru sei si padítoria invetiaturei si a principiiloru adeveratu evangelice, si cumca cá atare ea nicecandu nu s'a temutu si n'a refusat a recunósce si statulu lumeniloru o participare, dupa cercustari acusi mai mare acusi mai mica, nu in cele sante fora in cele externe-besericesci (non in sacris sed circa sacra), — déca numai acea participare s'a regulatu, statoritu si manuat seau esecutatu de cei respectivi in spiritulu crestinismului. —

Asi adara in urm'a urmelor ce dorímu si voímu noi Romanii gr. catolici? Voímu noi sínóde mestecate seau nemestecate? Si eara-si: voímu noi mai antáiu sínóde díecesane si dupa acea sinodu provincialu, ori dincontra? La aceste si alte intrebati sorori ne-vomu nesuí a responde in articulu urmatoriu si ultímu.

Educatiunea colegiala.

(urmare.)

Asi fi prea lungu déca asi vorbí de tóte recerintiele educatiunei colegiali, pentru cá atunci asi trebú se incepu de la organizarea colegiului pre lungu si latu pana la cele din urma recerintie in privinti'a curatienei casei seau locuintiei. Organizatiunea o presupunu, cá este intogmita amesuratu scopului. Dara fiendu cá si prelanga organizare buna nu póte se produca fruptele dorite educatiunea colegiala, déca nu va fi spiritulu si tonulu ei nimeritu seau corespundietoriu: se vorbim aici despre acest'a, adaugundu in fine ce-va in privinti'a activitatiei seau mai bine a ocupatiunei alumniloru.

Scopulu educatiunei in genere, si in specie a celei colegiali nu e altulu, decátu a face din alumni crestini si cetatiani buni; deunde cea de antáia recerintia este, cá in colegiu se domnésca unu spiritu adeveratu religiosu, de care se fia petrunsi cu totii de la diriginte si educatori pana la celu din urma alumnulu. Sub acest'a inse nu intielegu eu spiritulu religiosu, ce s'ar introduce de fric'a pedepsei, pentru cá acel'a nasce fariseismu, ura si despretiulu religiunei; ci acel'a, ce provine din convingerea adeverata si sincera a animei. Unu educatori cuadeveratu religiosu pentru unu atare institutu e darulu lui Domnedieu, ear dincontra unulu nereligiosu e pedéps'a cea mai cumplita; cáci de-si va inveli elu oricum nepietatea sa cu fariseismulu, totusi i-se vedu unghiele, alumnii observéza si deaici incepu a-se reci,

facundu-si idea, că acelea se dîcu numai că se-le facemu noi, ear nu pentru că trebuie se fia seau sunt asia, căci atunci ar premerge cu esemplu si le-ar face insu-si educatoriulu.

A vorbí despre moralitate, despre pietate, despre midfloclele charului, si apoi a fi insu-si nemoralu, nepiu, si a fugí de mész'a Domnului, insemnéza: a deschide alumniloru calea cea larga a peritiunei, a despretiú demnitatea omului, care e prototipulu celui Preainaltu, si a-i contemná scopulu, spre care e dinsulu creatu. Si, dorere, eu cunoscú si de acei'a invetiatori, cari vorbescu un'a si facu alt'a; cunoscú si de acei'a, cari aceea ce comenda tenerilofu, ei insi-si o calca in petióre cu despretiu. Candu apoi unu colegiu va avé de conducatoriu unu atare omu, acel'a nu va fi alt'a, decâtu scol'a ipocrisei, scol'a fariseismului, decâtu noianulu peritiunei.

E de lipsa dreptu aceea, cá barbatulu, in man'a carui'a e incredintiatu colegiulu, se fia petrunsu de adeverulu religiunei; căci numai unulu cá acel'a va fi in stare a introduce si intre alumni unu spiritu adeveratu religiosu si umanu. E de lipsa, cá in tóte, dar' mai alesu in cele ce atingu mantuirea sufletului, dirigintele se premérge cu esemplu; pentru că numai asia voru avé efeptu instruirile sale, admoniarile basate pre invetiatur'a crestina, pre sperarea vietiei si a fericirei eterne, fara care e desiérta tóta scienti'a, averea si domni'a lumii acesteia. „Unu dramu de credintia via e mai multu de pretiuitu, decâtu unu centenariu de scientie istorice, si unu pricuru de iubire adeverata mai multu, decâtu o mare intréga de scientie,“ dice pedagogulu Locke (cf. Raumer, *Gesch. der Paed.* T. II. pag. 143). Ba fora religiositate scienti'a e unu veninu periculosu; deunde predreptu dice Petrarca (ep. 197): „Inainte de tóte se fimu crestini. Se citimu lucruri filosofice, poetice si istorice, asia inse, cătu evangeli'a lui Christosu totdeun'a se fia audita de urechiele animei nóstre; căci numai prin ea vomu fi fericiti si invetiati de ajunsu, fora de ea inse cu atât'a vomu fi mai neinvetiati si mai amariti, cu cătu amu invetiatu mai multu. Numai pre evangelia póte omulu edificá securu, cá pre singurulu fundamentu nerestornabilu a tóta scienti'a adeverata.“

Religiunea asiadara e bas'a, pre care avemu a edificá fericirea nostra, fericirea alumniloru; ea e funtan'a, din care apoi se deducu celealalta recerintie a educatiunei colegiali; si anume, deórace insa-si religiunea nu e altce-va, decâtu rezultatulu iubirei, ce a avut'o Domnedieu cãtra genulu umanu, ear fundatoriulu ei a voitu se-ne scóta din sclavia si se ne castige eara-si libertatea, ce amu avut'o si amu fostu pierdut'o prin pecatu: de sine urméza, că unde domnesce dins'a nu póte avé locu despotismulu, sclavi'a si asuprirea, ci iubirea si cele urmátórie din ea libertatea, adeverulu, statornici'a si dreptatea; urméza de sine, că educatiunea, a carei basa e religiunea crestina, pretiuintu pre omu dupa meritulu lui cá fientia ratiunala, lu-va educá asia, cătu se-va nesuí a-i apropiá sentiulu de libertate, iubirea de adeveru si dreptate, si statornici'a, se-va încercá cu unu cuventu a-i deschide calea, pre carea miergundu se-si póta ajunge scopulu atátu aici pre pamentu cătu si dincolo de mormentu.

Religiunea crestina e basata pre iubire; educatiunea basata pre ea inca trebuie se fia basata pre iubire, care e aceea catena tare, ce léga pre fiu de tata, pre mama de fêta, pre frate de sora. Déca aceea catena va legá si pre educatoriu de elevulu seu si dincontra, atunci celu de antâiu a castigatu tóte midfloclele a face din elevu

aceea ce voiesce, si totusi nu va face niciodata aceea ce cestui'a i-ar stricá, căci caten'a e tare si nu lasa se-se intinda acolo, deunde ar poté provení ce-va stricatiune. „Iubesce, si fã ce voiesci,“ dice unu santu painte, si cu totu dereptulu; pentru că déca iubesci, nu poti face ce-va reu si necuvenintiosu nici cá parinte fačia cu fiulu, nici cá educatoriu fačia cu elevulu, nici preste totu cá omu fačia cu deapropele. Déca iubesce educatoriulu pre alumnii sei si acea iubire e rezultatulu convingeriloru sale religióse: va avé totdeun'a inaintea ochiloru scopulu omului; va tractá pre alumnu cá pre o fientia nascuta spre libertate, spre libertatea marirei filoru lui Domnedieu (Rom. 8, 21.); va inlaturá tóte acelea, ce potu se anguste libertatea lui si se faca din elu o fientia servila seau altce-va de acestu feliu.

Ci aici venimu in contactu cu legea, cu disciplin'a, seau mai bine cu aoperatorii ei. „Cumú? — va strigá disciplinariulu la cele de mai susu, — ,dar se lasamu alumniloru franele atátu de lungi, cătu se degeneze pana la disordine, numai pentru acelu punctu de vedere, că elu e nascutu spre libertate; se facemu din elu unu vagabundu, care nu scie de nici o lege, supunere si ascultare? Ce va fi de atari alumni candu voru esí in viéti'a practica? — Respundu: sub disciplina eu nu intielegu ordulu acel'a, care se tiene numai cu batiulu in mana, pentru că acelu ordu tiene pana atunci pana e batiulu amana, si cât'ce se pune diosu, din ordu se face cea mai mare disordine; ci eu asi intielege aceea observare a toturoru dispusetiuniloru, ce provine din convingere, pentru că celu ce observéza ce-va lege din convingere, va observá-o in totu loculu si tempulu si fora a vedé batiulu, pentru că asia-i spune consciéti'a si vedieundu pre altulu calcandu aceea lege elu insu-si lu-va admoniá fratiesce, si aceea va efaptuí mai multu decâtu bot'a. E tristu lucru candu alumnii cërca ocaziune, cá se póta scapá de colegiu, pentru cá se respire puçinu mai liberu; e tristu lucru candu vedi mergundu alumnii cu aceea voia la colegiu ori convictu, cu care mierge celu judecatu la prinsóre. Dreptu-ce educatoriulu bunu se-va nevoi a pune inaintea ochiloru alumniloru necesitatea a orice dispusetiuni, ce se introducu de nou; va tiené strinsu la ordulu domesticu, căci orice mutare arbitraria a ordului seau orice interpretare facuta de diriginte dupa placu aréta, că elu nu respectéza santu aceea ce e lege, si asia la casuri candu calca cine-va legea nu va poté provocá cu efeptu la santieni'a si inviolabilitatea legiei. Alumnu astfelu se-va dedá cu ordulu si nu se va aflá neindestulitu nici angustatu in libertatea sa concésa prin lege; ear dincontra, candu incontr'a dispetiunei legali legea domestica se-va restringe dupa voia si arbitriu, atunci alumnu se-va semtí ingreunatu si ordulu i- vine nesuferitu. —

Vorbindu de disciplina nu potu se nu amintescu ce-va despre unu modru de a tiené ordulu prin institute, care a devenitu a fi ce-va comunu uneori pana si prin alumnotele clericali, unde totusi asia de reu i-stà, ba asia nu are locu, cumu nu are locu invidi'a unde domnesce iubirea; si totusi asta-di e incuibatu mai in totu loculu, si inca a prinsu radecine adunci. Acestu modru e, cá se-lu numescu cumu merita, spionarea. Unu lucru mai de diosu, mai uritiosu, mai de urgisitu si mai stricatosu cá acest'a nu póte fi, si unu educatoriu, care se folosesce de elu, nu are nici unu picuru de iubire crestinesca. Se fiu bine intielesu. Candu vorbescu de spionare, nu intielegu dóra referirea, ce o face acel'a ce e incredintiatu; nici nu voiu a dice, că

dora in unu alumnatu nu ar fi de lipsa, cá se fia unulu doi, cari se preveghiazé preste ceialalti; numai cátu portarea acelu se fia nepetata, si pentru incungiurarea abuseriloru se aiba strinsa detoria la orice gresielá a admoniá pre celu ce gresiesce intre patru ochi, dupa aceea publice, si numai déca aceste nu folosescu a-lu referi la superioru: ci intielegu aceea politia secréta, ce o are adeseori superiorulu in institutu fara cá cine-va se scia de ea; aceea politia, care indata-ce politicianulu are vreo frecare copilarésca cu care-va dinsozii sei alumni, folosesc favora superiorulu si-lu acusa si pre-nedreptu. Spune mi acumu, educatoriule, unde-ti e iubirea crestinésca, unde-ti e tactic'a, unde folosulu educatiunei tale? Ce folosesci cestoru doi cu maestri'a ta? Ce folosesci celui, ce-lu intrebuintiezi de instrumentu? Au dóra vei tiené de meritu, cá l'ai invetiatu a-se dediosi pana a-se face instrumentu orbu? Au dóra vei tiené de gloria, cá institutu teu la tempulu seu va se se chiamo producatoriulu unui Efiálte? Dar spune-mi ce ai folositu celui acusat fara vina? Au dóra fruptulu iubirei tale crestinesci e neliniscea si necasulu, ce-lu are elu sentiendu-se cá nevinovatu pusu in categori'a celoru vinovati? Amaru fruptu acel'a si nedemnu de unu pomu altuitu de Cel'a, ce gubernéza tote si fara politia secréta! Deci, educatoriule, vedi cá nu ai iubire! Eara lipsindu-ti acést'a, ti-lipsesc iubirea de adeveru, va se dica: neavendu iubire uresci adeverulu, uresci binele alumniloru tei si areti cá esti nedemnu a fi conducatoriulu acelu'a, de la cari natiunea ascépta totu atáti'a stelpi si radími, cari se-o apere la tempulu seu. Nutrindu machinatiunile nutresci spiritulu proditiunei, care va produce frupte amare, candu póte tu nu vei avé norocirea seu nenorocirea se-le vedi cu ochii, ori vediendu-le te-vei convinge, cá ai inavutitu si tu prin educatiunea ta natiunea cu nesce spini nesuferibili. Folosindu-te de politia ta, uresci dreptatea si cu anim'a indiferinta lasi se patimésca prenedreptulu alumnulu nevinovatu. Si tóte acestea nu aru urmá, déca ai avé iubire, iubire adeverata; deci asculta, ce dice unu pedagogu renumitu, care a fostu unu tempu indelungatu conducatoriulu unui alumnatu: „Eu i-am iubit mai multu, decátu i-am condusu.“ Fà asemenea si vei fi scutitu de asemenea urmari proveninde din educatiunea ta.

„E bine, dara din iubire se iertamu smintele alumniloru? Apoi adi iertamu un'a, mane alt'a, si in urma unde ajungemu?“ Ba nu; fora se iertamu unde e de iertatu, se iertamu unde gresiel'a vine din nescientia seu fara voia, ci nu acolo unde se face cu voi'a si cu precugetare. In casulu antáiu poftesce iubirea crestinésca se iertamu, in alu doilea poftesce aceea si iubire se pedepsimu, cáci altmintrea astupandu astfelu de gresiele voimu cu voi'a mortea peccatosului. Numai e de insemnatu, cá si in pedepsire se nu-se uite educatoriulu de sine, se nu arete órecare patima, mania si placere, ci mai multu o compatimire cá alumnulu s'a dusu pana acolo cátu e nevoitu a folosi atari midilóce. Cu deosebire atátu la pedepsire cátu si ori unde e a-se evitá grobianitatea, si dorere ast'a inca e fórte latíta. Espresiumi grobiane si dediositorie din gur'a educatoriloru cátra elevi am audítu cu urechile sute si mii, si nu au facutu alta impresiune in anima-mi, decátu cá si adi mi-aducu aminte cu grétia de ele. Nu-me iérta modesti'a se aducu nici unu esemplu, nici nu afflu de lipsa, pentru cá sunt sute si mii de acei'a, cari au avutu ocaziune a-le audí insisi, si póte le-mai audu si asta-di. Insemnu numai atát'a, cá si acelu'a ce se folosescu de aceste midilóce (se nu uitamu, cá acelea sunt mestecate cu nomenclature de

cele mai urite) le-lipsesc iubirea crestinésca si chiamarea de educatori; apoi folosulu acelu espresiumi e, cá si castiga o ura si unu despretiu din partea alumniloru, ear de alta parte tempescu semtirile elevulu cele mai nobile si mai delicate, asia cátu in urma elevulu se dedá eu ele, cá Tiganulu cu scanteile, si in urma-si pierde tóta fineti'a si asia dicundu mai se desbraca si de semtiulu de onóre, ear apoi urmarile ulterioare le vede dupa ce scapa de atari educatori procopsiti.

Dorire-asi, cá, déca noi nu potemu invetiá de la noi maniere in tractarea junimei, si déca aceea nu o scimu seu nu voimu se o pretiuimu dupa meritulu ei, se esímu, in strainatate bateru pre cáte unu anu si se vedemu cumu tractéza alte natiuni junimea sa; cá se invetiamu a-o pretiuí pre acést'a cá pre florea natiunei, pre carea e basatu viitoriulu ei; pentru cá vediendu fineti'a altor'a se-ne rusinamu de grosolani'a nóstra, ce o intrebuintiamu demulteori in educarea tenerimei fia in scóla, fia in colegiu, fia oriunde. Se nu-mi iee nime in nume de reu, cá vorbescu ceea ce am vediutu cu ochii si am audítu cu urechile, si nici se iee pre sine acei'a, cari nu au parte la asia ce-va. Respectu totdeun'a exceptiuniloru demne de tóta onórea!

(Va urma).

Corespondintia.

Turd'a, Iuliu 1865.

Domnule redactoru! Nu am cuvente a-ti gratulá de ajunsu pentru resolutiunea, ce ai luat in interesulu confesiunei nóstre prin redigerea acestui organu besericescu periodicu. Fii securu, domnulu meu, cá pana candu organulu pronumitu Sionulu romanescu va remané credintiosu intereselor beserice nóstre, nu-ti va lipsi niciodata ajutoriulu si concursulu nostru.

La articulu „sinode cu privire la Romanii gr. catolici“ de astadata facu numai urmatóriele glose:*) multi barbati au redicatu pana acumu graiu potericu spre a reintroduce sínódele in beserica nóstra, tractandu necesitatea loru candu dintr' unu punctu de vedere, candu din altulu, misicati firesce de spiritulu si poterea progresulu modernu, ori pentru cá au prevediutu a fi neincungiurabila manifestarea vointiei clerulu in ajunulu unoru prefaceri, ce ne ascépta la usia, seu in urma pentru cá punendu-ne din templare in pararela cu strabunii nostri se nu fimu similiti a-ne stigmatizá insi-ne cu cuventele poetului:

Aetas parentum pejor avis tulit

Nos nequiores, mox daturos

Progeniem vitiosiorum.

In momentele de faia nimenea e in stare a-ne spune inainteu diu'a convocarei sínódeloru nóstre díecesane; io inse din parte-mi credu, cá aceea nu póte se intardie multu, atátu pentru cá e in comunu asceptata, cátu si pentru cá indata ce va esí statulu cu fericire din experimentele reconstituirei sale, elu insu-si nu ne va mai poté suferi statiunari in midilóculu torintelui de progresu, ce-lu va inundá in tóte directiunile organismulu seu.

Atitudinea ce, voru se-o iee acele sínóde faia cu organismulu de asta-di a beserice, faia cu causele nóstre fundatiunale si scolarie, nu póte se-o prescica nice unu moritoriu, fire-ar cátu de ageru si cátu de petrundietoriu; ci noi pana la acele díle de

*) Un'a din problemele principali, ce si-le-a propusu diurnalulu nostru, e, de a sierbi si contribui spre lamurirea pareriloru despre intrebatiunile nóstre besericesci. Dreptu aceea orice glose si observari seu contra-observari la cele publicate si publicande in Sionulu r. se voru primi totdeun'a cu braie deschise, déca numai acele se voru tiené strinsu pre terrenulu obiectivu, si nu voru cuprinde in sine semburile imparechiarei intre noi si sementi'a urei intre fratii de unu sange.
Red.

mare însemnatate se ne recomandam unii altor'a meditațiune serioasă, precumpanire matora, rezoluțiune, si înainte de tôte studiulu neintreruptu a trecutului nostru besericescu; pentru că numai acei'a voru fi în stare a judecă pana la ce mesure e de a-se conservá ori derimá cladirea vechia a institutiuniloru nóstra disciplinarie si administrative, cari i-voru cunósce tôte partile; numai acei'a voru sef alege parietii vechi dara solidi din carpiturele nóue, voru poté combiná acea cladire cu recerintiele tempului modernu si voru poté conchide cu securitate la durabilitatea ori nedurabilitatea ei; numai acei'a voru se aiba unu programu respicatu, cari voru merge la sínóde convinsi, că prin uniunea cu beseric'a Romei nu ne-amu pierdutu nice dreptulu sinodeloru, nice pravil'a, dupa-ce acestea sunt garantate de ajunsu nu numai prin usulu neprecurmatu alu secliloru trecuti, ci si prin siese diplome si rescripte regesci. Spre comprobarea asertiunei mele fia de ajunsu a citá canónele sinodului nostru díecesanu din a. 1739, unde între altele se díce si acést'a: „Beseric'a nóstra afara de cele patru puncte se nu se mai silésca la altu ce-va;“ — mai incolo bul'a pontificalu Benedictu XIV. §. 9, unde aceste se citescu: „Prohibuimus graecorum in oriente sub propriis episcopis et archiepiscopis commorantium, et aliarum christianarum nationum quorumcumque rituum — — — iuribus qualibuscumque, si quae illis de jure vel ex consuetudine vel aliis quomodolibet legitime competant, aut apostolicis constitutionibus, vel conciliorum generalium aut particularium ullo modo praepudicatum;“ — asemenea diplom'a regésca din a. 1699, rescriptele reg. din a. 1834—35, 1746 15 Aprile, 1748 28 Decembre, prin cari nu numai se confirma drepturile besericee nóstre si se oprescu ori si ce innoiri, cari n'aru fi basate in codicea nóstra de legi si nu s'aru intruduce cu consensulu clerului adunatu in sínóde. Numai unii cá acei'a voru poté judecă, buna a fostu ori rea manipulațiunea funduriloru, cari voru fi studiatu operatele comisiunei regesei in archidiécesea din a. 1845, si voru soí, că legatulu mediculu dr. Romantiai, destinatu pentru stipendie, preatunci erá 54.000 fl.; legatulu lui Sim'a Aradanulu, destinatu pentru tiparirea diurnaleloru seau a cartiloru romane si in lips'a acestor'a pentru stipendie, erá 12.000 fl.; fundulu pentru veduvele preotese 6.715 fl.; fundulu clerului si a seminarului 220.704 fl.; restulu interuriale 7.159 fl. 56 cr.; fundulu tipografiei 46.514 fl. 21⁹/₁₀ cr. mon. conv.; fundulu lui Valea din Lascudu pentru redicarea scólei de acolo (?). Pana atunci tôte cartirile si neincrederea in sinceritatea celoru ce le manipuléza, provenite póte numai pentru că de la anulu mai susu citatu nu s'au datu publicitatei, remanu si au se remana vorbe in ventu si fora de nice o logica; deși multi nu mai incetéza de o seria órecare de ani a-ne infundá urechile cu aceste spre a discreditá in opiniunea publica unu corpu inaltu in ierarchi'a nóstra besericesca. — Numai acei'a voru se se precépa a vorbí cu ponderositate in afacerile nóstre scolari, cari dupa experiente indelungate pre acestu terenu necultivat de ajunsu voru fi in stare a ne indegetá scaturiginea reului, si a-ne recomandá stavilele aplicabile.

Deci déca io in presemtiulu si credinti'a, ce o am in apropierea convocarei sinodului nostru archidiécesanu, recomendu celoru mai teneri studiulu trecutului nostru besericescu mai alesu de la a. 1526 incóce, cugetu, că nu am descinsu mai departe, decâtu pana unde se incepe firulu istoricu, pre care sinodului nostru besericescu nu va fi iertatu a-lu pierde din ochi nice pre unu minutu in impregiurarile critice ale tempului de fația.

Si cá se nu se mire nimenea, că din ce cauza amu alesu acestu anu fatalu Ungariei cá punctu de manecare a pregatiriloru nóstre la unu sinodu díecesanu, adaugu, că reinnoirea legamentului nostru cu Rom'a intreruptu curundu dupa conciliulu de la Florenti'a e de a-se ascrie persecutiuniloru, ce suferiramu din partea proselitismului reformatiunei, si cá acestu legamentu seau uniune ne-adeuce aminte de drepturile si libertatile apromise besericee nóstre nu numai din partea Romei, ci si a gloriosiloru

imperati din cas'a habsburgica, cari déca nu s'au potutu realisé din caus'a pusetiunei nóstre politice de atunci, se voru poté acumu, dupa-ce in acést'a privintia nu ne mai stá nemic'a in cale.

I. Antoneli.

Moftinulu mieu, comit. Sat'mare, Iuliu 1865.

Gratulamu din anima Sionului romanescu. Asceptarea, dorirea, piulu nostru desideriu in elu le vedemu intrupate. Chiamarea Sionului r. — dupa program'a-i desfasiurata — preste totu este: a represintă, a aperá in publicu interesele santei nóstre beserice catolice resaritene, inaintarea caror'a fù si totdeun'a debe se fia Romanului catolicu un'a din cele mai fierbinti dorintie. „Un'a e de lipsa!“ Necesitatea strigatória chiamà, preceperea acestei chiamari insoçita de zelulu invapaiatu càtra sant'a beserica, „zelulu casei Domnului“ dedù viétia Sionului romanescu. Pentru aceea salutare sincera, caldurósa, intreita, nefinita-lu bineventéza din parte-ne; pentru aceea din anime orandu-i prosperare, dícemu: „Tramitia tie Domnulu ajutoriu dintru celu santu, si din Sionu spriginésca-te pre tine!“ — — —

Numerulu 1. alu S. r. in column'a productelor literaturei bes. vestesce iesirea opului: „Die Epiklesis scl.“ si díce, că: „Auctoriulu resólve cu temeiu si multa istetíme dificultatea, ce se poteá nasce fația cu efaptuirea consacraei prin cuventele Domnului din acea impregiurare, că in beseric'a gréca dupa facut'a consacrae, se recitéza rogatiunea invocarei Spiritului santu.“

Acést'a dificultate nascuta cu seculi mainainte, seimu, că in actulu unirei besericee resaritului cu a apusului, incheiatu in Florenti'a la a 1439, a fostu si resolvata prin resariteni spre deplina indestulire a latiniloru, dícundu resaritenii, că: in rogatiunea invocarei Spiritului santu nu ceru prefacerea panii si a vinului in trupulu si sangele lui I. Christosu, fiendu indeplinita si efaptuita conserarea prin recitarea premisa a cuventelor Domnului; ci se róga, că: santele taine si pentru sufletulu impartasindului omu se fia aceea, ce sunt, adica trupulu si sangele lui Isusu Christosu, ce sterge peeatele, si nu cum'va se fia acelea spre daun'a sufletului cuminecantelui. (Vedi: Unió. scrisa de Ios. Horváth.) Acést'a deslegare a dificultatei, formate prin apuseni, ins'a-si rogatiunea invocarei Spiritului s. din liturgi'a s. Ioanu gura de auru inca o legitimeza a fi fundata, unde dupa: „Prefacundu-le cu Spiritulu teu celu santu,“ urméza cá intr' unu continuu esplicarea mai chiara a rogatiunei invocarei, dícundu-se: „Pentru cá se fia celoru ce se voru cuminecă spre *iertarea pecatelor*, spre impreunarea cu santulu Spiritu — —; nu spre judecata seau spre osenda.“ Ací intielesulu e unulu si acel'a-si cu celu desfasiuratu in respunsulu parintiloru de la unirea florentina.

Inse déca cu Latini credemu, („Graeco-catholici eandem „cum Latinis et ceteris ecclesiae membris tenere et profiteri debent „fidem, quam ab eodem communi ecclesiae magisterio discendam „habent. Quidquid ergo — — —, id graeco-catholicorum quoque „fides est!“ — Enchiridion juris eccl. or. cath.; auct. Jos. Papp-Szilágyi p. 43.) cá consecraea se efaptuesce prin recitarea cuventelor Domnului: rogatiunea invocarei Spiritului s. in liturgi'a s. marelui Vasiliu cu adausulu: „Prefacundu-le cu Spiritulu teu celu santu“ se pare a fi superflua, paradocsa fația cu credinti'ane basata in poterea cuventelor consacraei; căci ací nu urméza esplicarea continuativa aceloru premise, ci urméza rogatiunea in teostu intregu si cu totul neaternatu de la celea premise, rogatiune ce singura se esplica, si numai pre sine se esplica, incependu: „Eara pre noi pre toti, cari ne cuminecám dintru unu pacharu scl,“ si urmandu: „nici pre unulu din noi se ne faci intru judecata a-ne cuminecă cu sântulu trupu si sangele Christosului teu.“

Deci n'ar fi de prisosu, cá Sionulu rom. intr'unu estrasu se reproduca in columnele sale argumentele atingutorie de acestu obieptu din opulu anuntiatu pentru cei ce nu intielegemu limb'a germana, cá se vedemu, cumu resólve auctoriulu acea dificultate

fația și cu textul rogatiunii din liturgi'a s. M. Vasiliu, ce urmeza nemidiulocitu dupa oferirea Santelor: „Pentru acest'a desputatoriile prea sante scl.“ unde — dupa prefacut'a acumu consecrare — se dice: „și punendu inainte celea in locul chipului santului trupului și sangelui Christosului teu tie ne rogamu — —, se vie Spiritulu teu celu santu preste noi și preste darurile acéstea, — — — și se-le binecuventeze pre dinsele și se-le santiésca și se-le aréte;“ deórace in rogatiunea acest'a celea puse inainte se dîcu a fi inea numai chipulu sântului trupului și a sangelui lui Christosu, și cá preste atari se pare a fi intentiunata invocarea Spiritului santu, cá preste atari se véde a se cere binecuvéntarea, santierea, aretarea lor prin Spiritulu s. efaptuinda.

Potera eficace, prefacutória a cuventelor Domnului recitate asupr'a donurilor altariului e dogma catolica, carea a fostu și este crediuta unanimu in ambele beserice. Dificultatea amintita fu formata prin apusenii din caus'a recitarii rogatiunilor citate dupa efaptuirea consecrării, aceea fû resolvata prin resariteni in sensu indestulitoriu, și trebue se credemu, cá parintii resariteni au fostu sinceri in esplicarea sensului acelor rogatiuni. Totusi precotímea romana, mai alesu cea de prin satele aste sermane, carea nu prea póte avé a mana tóte midiulócele cultivării mai inalte religióse, credu cá cu multa placere ar dorí cuminecarea acelei resolutiuni, ce se dice a fi „cu temeiu și multa istetíme“ elucrata.*)

Georgiu Juhász, preotu romanu gr. o.

Ghierl'a, 19. Iuliu 1865.

Clarissime domnule redactoru! Desf' colónele Sionului rom. sunt destinate pentru lucruri cu multu mai interesate, decátu ce asi póte se ve comunicu eu, sperezu totusi, cá nu veti refúsá, dupa cunoscut'a-ve nesuintia spre tóte ce inainta cultur'a, a dá puçinu locu și sirurilor mele. —

Cu asta ocaziune vinu a Ve-reportá ce-va despre esamenelu din scólele nóstre poporali. Aceste dupa preseriere decurgu acum'a prin tóte partile dícesei nóstre. In cátu de inbucuratoriú póte se fia rezultatulu lor, lasandu altele la o parte, voi se amintescu pre scurtu ce-va numai despre esamenulu tînutu asta-di in scol'a poporale de aici.

Elu se tînú in órele antemeridiane in presinti'a reverendisimului domnu vicariu generale și inspectoriu supremu scolariu dícesanu, asistandu unu numeru insemnatu de audítori, care se inmultí prin concurinti'a docintiloru din acestu tractu protopopescu. Bucuri'a care se potea vedé pre fația fiacarui dintre audítori, sternita prin respunsurile cele frumóse ale scolariloru, a fostu generale și tóte se pareau a-ne promite unu venitoriu mai bunu și mai forice. Esamenulu se incepù cu propunerea relegiunei și se terminá cu respunsurile cele mai bune din regulele gramaticali contrase in unu compendiú de protopopulu locale, m. o. d. Andr. Antonu, dupa cari apoi mai urmara declamari, și precumu inceputulú asia și capetulu se incheiá cu o oratiune acomodata rostita de scolaru.

Totu ce a mai remasu de doritu erá, cá bietulu invetiatoriu, dupa cumu se planse, inea nu si-a capetatu léf'a de pre anulu terminatu. Ci inainte de a referi ce-va despre plat'a docintiale, cugetu cumca nu voi vatemá modesti'a seau voi face o impresiune puçinu placuta scriendu-ve, cá reverendisimulu d. inspectoriu supremu precumu de alteori asia și acum'a-si aretá marinitatea desclinita prin impartírea de premie in bani din pung'a propria

* Cu placere vomu implini insi-ne dorinti'a in unulu din numerii cei mai deaprópe. Nu potemu inse se nu ne folosimu de acest'a ocaziune binevenita si se intrebamu: cá ce e de tînutu in beseric'a nóstra despre disciplin'a *casuriloru rezervate*, despre *indulgintie*, despre *rosariu seau metanie*, cari le poti vedé pre ici colea chiaru și pre la gr. orientali, și despre alte si alte casuri taiátorie in pastorirea practica? Nu ne indoimu, cá barbatii nostri de litere si cu o pracsaindelungata in pastorirea sufletelor, eara in gradulu primu p. t. domni nostri profesori de teologi'a pastoralá, voru apucá in interesulu comunu pên'a si voru fune Sionu'u r. in stare a dá cátu mai curendu deslucire si despre acele si alte intrebari momentóse.

la toti acei scolaru, cari s'au destinsu prin frecventarea regulata a scólei; dîcu frecventarea regulata, cáci de sine se intielege, cá numai acest'a póte avé urmari inbucuratórie. Aceea-si bunatate si-o aretá nu mai puçinu in septemanele trecute, candu insoçindu pre ilustr. d. consiliaru scolaricu gr. c. prin unu tractu alu dícesei cercetara tóte scólele in caletori'a-le cátra Naseudu și inapoi, preunde asemenea impartí o multíme de premie.

Cu tînerea acestui esamenu nu intreلاسá desu laudatulu rdisim. d. inspectoriu sapr. cá unulu, care scie, cá ordulu bunu e sufletulu a totu lucrulu, intre altele a amintí aceea: precumca, pentru de a poté aduce in pracsá frecventarea regulata a scóleloru poporali, ar fi bine se se introduca de regula generale si se se statorésca, cá toti tenerii, candu voru voi a pasi la s. taina a case-toriei, se nu se lase la acest'a, pana ce nu voru produce testimoniu, cá au frecventatu scól'a cu progresu și sciu cele propuse in scólele poporali. In cátu merita recomandare acestu proiectu, lasu se judece on. publicu cititoriu; cáci numai prin atari statute ne vomu poté bucurá de unu progresu generale. Dara pana ce v'asi cuminecá mai multe despre progresulu facutu in anulu, care acum'a-lu terminamu, voi mai adauge unele despre léf'a invetiatoriloru.

Dîcu multi, cá nefrecventarea scóleloru si-are radecin'a in renitinti'a cerbicósa a Romanului de a nu-si dá copilulu la scóla. Altii dîcu, cá cei avuti o facu acest'a pentru cá neamblandu copiii la scóla se-i póta folosi in portarea intinselor economie, eara cei seraci neavendu cu ce-i tîné si-i dau la straini cá in sudórea façiei sale se-si castige pana, si asia nu potu amblá la scóla. Aceste si altele de aceste pana in cátu potu fi drepte si usioru de delaturatu, lesne va precepe fiacine. Eu dîcu numai atát'a, cá tota bóla are leacu, si acest'a fația cu avutii; eara fația cu cestialalti dîcu, cá nici o regula nu e fora esceptiune. Romanulu nu e nicedecátu neaplecatu de a-si dá copilulu la scóla; ba inea se bucura candu, venindu copilulu de acolo, i-spune, cá ce a invetiatu si audítu de la invetiatoriu, si-si afla desfatere in aceea, cá copilulu i-spune adese lucruri, cari elu nu fû noricitu a-le scí pana acum'a. Adeseori vine in stare cá aceea, cátu insu-si recunóscó necesitatea scólei, vediendu cá copilulu seu nu póte traí cá mosii și stramosii lui. Si ore póte-se supune unu parinte atátu de inreutatítu, cátu se nu dorésca fericirea copilului seu? Seau renitinti'a ori inderetnici'a póte-se nasce, déca nu va avé cauzele sale?

O mare parte a reului, ce impiedeca invetiatur'a in scólele poporali, si-are radecina in léf'a docintiloru și neproportionata aruncarea aceleiasi, maicuséma acolo, unde nu au sciutu seau nu sciu nici pana asta-di se-si afle nescari midilóce ajutatóre. Reulu-lu maresce apoi modulu scótereii platei invetiatoresci. Ne veti intrebá, cá cumu se scóte? Eaca fapte: In unele comune si cei mai bravi sateni, cari nu au intrelasatu niciodata a-si dá copiii la scóla, devenira cei mai mari inimici ai scólei, si nu din alta cauza, fora numai pentru modulu scótereii platii invetiatoresci; cáci dupa mai multe plangeri ale bietiloru docinti, date parte la inspectorii districtuali parte la oficiile respective politice, nu urmá alta, decátu scoterea lefei pre calea silei pre calea ecsecutiva, luandu de la bietulu omu ce numai se póte vinde pentru léf'a docintelui. Acumu cugete oricine, cumu nu se-va disgustá bietulu tieranu, vediendu cá intre atâte trasaturi si impinsaturi lu-mai selogescu si pentru docintite. — Se-ti astupi urechile si se nu asculti blastemele cele crâncene rostite in atare casu asupr'a sermanului invetiatoriu, de aci apoi se nasce ura asupra-i, comun'a intréga se conjura incontr'a lui, si apoi necumu se-si dee copilulu la scóla, ba si de a amblatu pana aci, elu insu-si lu-impiedeca. Ce urmeza apoi alt'a decátu cá comun'a in totu anulu si-cauta invetiatoriu nou si se incérca in totu modulu, cumu ar poté se-si capete altulu cu léfa mai puçina. Pre unele locuri sunt necesitati chiaru invetiatorii cu capulu lor a amblá cersîndu din casa in casa, pana ce nu mai potu, dupa puçin'a lefsióra ce o au, si asia nu potu se nu vina in atingero neplacuta cu parintii copiiloru.

Se nu ne miramu audiendu de aceste in tempulu de fația, candu bietulu plugariu geme sub sarcin'a greutatiloru. Căci desî repartitiunea lefei docintiali in relatiune cu alte dari e neinsomnata, totusi nu pôte fî usióra pentru unulu, care nu vede crucerulu cu lunele intregi si-lu saruta candu-lu pôte prinde in mana. Reulu se mai maresce apoi prin neproportiunat'a aruncare seau repartitiune. Căci cugetati numai, cumu se vá poté se platésca p. e. 1 fl. cel'a, care n'are cina de o séra totu asia de usioru, cá si celu cu optu boi si cu o economia intinsa? Deci pentru cá sarcin'a sese faca mai suportabile atátu pentru avutu cátu si seracu, nu ar fî óre mai ratiunalu lucru cá aruncatur'a se se faca in proportiunea poterei materiali seau a averei, seau — dupa cumu proieptase inspectoratulu nostru supremu díecesanu — dupa florenulu de dare? Acésta nu e parerea mea, ei o producu din audiu de la altii, cari cunoscú mai bine poterea relativa a poporului, ba chiaru si in scrisu vediui mai adesu exprimata dorirea acést'a.

Ci ast'a inca totu nu e de ajunsu spre a poté incungiurá cért'a, ur'a si alte urmari rele; căci se punemu, cá repartitiunea e cu totulu derépta, asia cátu o pôte suportá fiacare: scopulu inse totu nu ni-l'amu ajunsu, déca nu vomu aflá modrulu scótereii ei. Acést'a ar fî bine se-se faca pre alta cale diferita de cea de pana acumu. Parerea mea — dupa cumu vediui si din relatiunile opinative ale unoru inspectori districtuali — ar fî: cá precumu alte aruncature se scotu dinpreuna cu darea, asia se-se scóta si acést'a, firesce că in cointielegere cu deregatorieie politice. Pre unele locuri pôte s'a si intrudusu acést'a in pracsá, si desiguru cá pre acolo nu se voru mai fî nascundu atâtea certe; din partea inspectiunei nostre scolarie supr. inca se facura pasi in ast'a privintia. Prin acestu midiulocu atátu ur'a cãtra scóla ar scadé pasindu atragerea in loculu ei, cátu si invetiatorii comunali aru aflá ce-va mangaiare intr' atát'a, cá dupa-ce salariulu loru pre unele locuri si asia e fórte puçinu, baremu si-l'ar capetá regulatu, seau de la perceptoratele respective unde s'ar incasá, seau prelanga cietantia scotiendu-lu inspectorii districtuali li-o ar admanuá respectiviloru. Eu cugetu cá acest'a ar fi modulu celu mai bunu de a ajutá atátu pre poporu cátu si pre invetiatori. Capulu lucrului e adica, cá scóle si invetiatori platiti regulatu se nu lipsésca din neci o comuna, si atunci tóte cele-alalte ni-se voru adauge nóue.

I. P.

Literatura.

Annus ecclesiasticus Graeco-Slavicus, editus anno millenario sanctorum Cyrilli et Methodii Slav. gentis apostolorum. Scripsit Ioan. Martinov Gazanensis S. I. Bruxellis 1863. — E unu sinacsariu alu santiloru, ce-i veneréza beseric'a gréca, scrisu cu multa critica si eruditune. — Intre nenumeratele funtane, cu cari s'a folositu auctoriulu, citéza si unu meneiu manuscriptu, care se afla in bibliotec'a osoliniana si cuprinde lun'a lui Fauru, si care se fia scrisu in Moldov'a sub vod'a Ioanu Stefanu, fiulu lui Bogdanu in 1492, si se mai aiba o parechia in Parisu. Ore sciú preastimatii nostri filologi despre codicele acest'a?

Pitra, Juris eccl. Graecorum historia et monumenta. Romae. — Ne vomu luá ocaziune de a cuminecá si in diuariulu nostru una alta din opulu eruditului cardinalu, carele inainte cu cincii siese ani, precandu erá inca numai unu simplu calugaru benedictinu din Parisu, a intreprinsu din comisiunea monastirei sale si caletorie prin resaritu si anume prin Rusi'a, spre a face la insusi isvorulu cercetari asupr'a ritului si disciplinei grecesci. Trecundu prin Vien'a catra casa, cu ajutoriulu unui rigorosantu de teol. de pre atunci a conferitu si cartile liturgice romanesci cu cele grecesci. Esperienti'a culésa in privintia acést'a speramu cá inca o va depune cu eruditune-si indatinata intr'unu opu cá „Spicilegium

Solesmense complectens S. S. P. P. etc. anecdota,“ ce-lu publicá in 1852 — 1858 in patru volumi.

Scritti amichevoli pei Deisti, di Clemente Baroni prete catolico. Milano, Ditta Boncardi-Pogliani; Torino, presso Marietti 1864. — Un volume in 8° p. XII. 317.

Le lettere e le arti belle in Italia, ai di nostri; libri due del dottore I. G. Isola. Genova 1864.

Omaggio a Dante Alighieri, offerto dai catolici italiani nel Maggio 1865, sesto centenario della sua nascita. Roma. Un elegante volume in 8° col ritratto di Dante.

Michelis. De Aristotele Platonis in idearum doctrina adversario. Braunsberg. — De la acestu auctoriu totu acolo: De philosophiae vi ac munere.

Maistre. Examen de la philosophie de Baron. Ouvrage posthume. Paris 2. vls.

Geschichte des alten Bundes von J. H. Kurtz, Dr. Th. Prof. zu Dorpa. 1. Bd. Dritte mit Atlas vermehrte Auflage. Berlin. 1864. Pr. 2 tal. — Auctoriulu e protestantu, dara strinsu positivu. Ratiualismulu si misticismulu protestanticu e lapedatu; semnu, cá si unii dintre ei incepu a-se intórce la judecata mai sanetósa. Acestu opu nu cuprinde in sine istori'a cartiloru bibl. ale Test. V. si N., dupre cumu facu acum'a de comunu; ci desfa-siura evolutiunea consilieloru divine pana la obieptiv'a represintare a mantuirei genului omenescu prin Isusu Christosu, Domnedieu-omulu. Si acést'a se templà pre dóue cãli: a) pre calea positiva, iudaismulu; b) negativa, gentilismulu. Ací purcede cu multa desteritate; totusi se vede, cá nu multu a studiátu si cunoscutu studieie catolice in acestu obieptu.

Meditations sur l'essence de la religion chrétienne, par. M. Guizot. Paris, Michel Levy frères. Leipzig 1864, Brockhaus. Pr. 1. tal.

Ochire prin lumea politica.

(din 16—31 Iuliu.)

Cronica interna. Ceea ce prognosticaseramu in numerulu antáiu si alu doilea a diuariului nostru, cumca adica ministeriulu Schmerling va mai functiuná pana la inchiderea siesiunei parlamentarie si cumca numai acést'a intardiá pasírea in activitate a noului ministeriu pronumitu Belcredi, s'a implinitu. Senatulu imperialu-si incheiá siedintiele in 25. Iuliu, si a trei'a di dupa aceea gazet'a oficiala de Vien'a ne si aduse list'a noiloru ministri a caroru denumire preinalta urmà in 27 a aceleiasi lune. Eata numele, de cari sunt adi legate destinele imperiului austriacu: com. Belcredi, ministru de statu si presiedinte consiliului de ministrii, cui e concrediuta interimalu si conducerea ministeriului de politia; com. Mennsdorff, ministru casei imperatesci si de esterne; com. Larisch-Mönnich, ministru de finantie; cav. de Komers, ministru de justitia „pentru tóte regatele si tierele ce nu se tienu de corón'a unгурésca;“ cav. de Franck, ministru de bataia; de Majlath, cancelariu ungurescu; com. Haller, conducutoriu provisoriu alu cancelariei transilvane; de Mazuranić, cancelariu croatu-slavonu; si com. Eszterházy, ministru fora portufoiu. Dintre barbati de statu, cari in urmarea acestoru stramutari repasiescu, cav. de Schmerling e si denumitu de presiedinte primu alu tribunalului supremu austriacu; precandu ceialalti seau se pensiunara de totu, precumu cav. de Lasser, bar. de Kalchberg si bar. de Reichenstein; seau se pusera in dispunibilitate, cá cav. de Plener; eara baroniloru Mecséry si Burger éumu si cav. de Hein preainaltele autografe le-pastrédia o nóua sfera de dereguto-

ria. Cu demisiunarea baronului Burger încetă totodată și ministeriul de marina de a mai fi de aici încolo un dicasteriu desinestatotoriu, ci despartimentele lui cele două, de bătaie și de comerț, se vor incorpora ministeriilor respective, ceea ce e totodată un semn, cumca ministeriul de comerț, acestu organ centralu alu negocierii și industriei austriace încă numai începutorie, în contra unora profetii nefavorabile, ce se răspândiseră, totu mai are încă dăle, deși capulu și conducătorulu lui încă nu e desemnatu. Se vorbește, că consiliulu de stat, alu carui presedinte bar. de Lichtenfels, celu mai aprigu apertoriu a teoriei pierderii de dreptu (*Verwirkungstheorie*), asisterea se demisiună, cumu și consiliulu de învătământu, presedintele carui cav. de Hasner încăși ceru demisiunarea, în urmarea acestei catastrofe voru se se supuna unora străformari și reformari. Se mai vorbește despre convocarea dietei Ungariei pre 20. Octombrie, și despre dieta Transilvaniei totu preatunci conchiamanda, și despre multe altele. Ci noi nu vomu a preocupă evenimentele, despre cari numai viitoriulu ne va învătă. Noi ne-marginim și îndestulim a fi aretatu astadata din cine e compus corpulu ministerialu, despre care, macaru că unii membrii ai lui facura pre mai multu seau mai puțin tempu parte și din ministeriulu acumu descompus, se pôte totuși dice: că tôte cuprinde în sine, numai elemente februaristice nu.

Cronica estera. Inafara mai cu sēma lucrurile, ce se temple de presinte în Prusia, tragu luarea aminte a publiculu europēnu asupra-si. După disolvarea camerei ablegatilor din Berlin, carea nice estu-tempu nu se aretă aplecata a jefi din drepturile constituționale ale sale și ale țerei și a temia unui ministeriu Bismarck, cetățianii germani proieptasera și dispusera a se țienē în Colonia pre diu'a de 22. I. c. în onōrea braviloru ablegati o serbatōre împreunata cu unu banchetu. Regimulu înse împiedecă solemnitatea prin întervenirea puterii militare. O noua vatemare a constituției prusianesci! Ci cu câtu mai tare cresce neintielegerea între puterea executiva prusiana și între poporu și represintantii lui: cu atât'a mai multu pierde Prusia din vėdi'a sa inafara, deci și din interesele sale, și cu atât'a mai multu castiga Austria în tôte aceste privintie. Cu tôte aceste o întelnire a imperatului nostru cu regele Prusiei, proieptata se se temple în Salzburg, se spune că lucru siguru. Une faime apoi mai adaugu că partasi la acea convenire potintiosa încă doi suverani: pre regele Bavariei și pre alu Sacsoniei.

În statele nordu-americe se totu mai înmultiescu semnele, cumca doctrina monroistica, de a nu suferi la marginile și în vecinatatea republicei redicarea de tronuri monarchice, are și în generațiunea de adă locuitoriloru aceluor state fōrte multi urmatori și închinatori. Decum'va faimele despre acestu lucru s'aru adeveri, apoi ele n'aru însemnă alt'a, decâtu unu nuoru fōrte amenințatoriu, despre care e de temutu că mai tardiu seau mai tempuriu se nu se ivēscă cum'va pre orizontulu tenerei imperatīe mecsicane.

Domnitoriulu principatoru unite în dălele aceste plecă la scalde în leintrulu Europei. Înainte de pornire și într'o prochiamaie meduōsa provocă pre cetățianii Romaniei la pădărea ordinei și ascultare de legi, ear frenel guvernării în absintia sa le-încredintă consiliulu de ministri. Orarile și binecuvantarile supusiloru lu-urmēza.

Varietati.

Noi facem unu prospectu scurtu preste foile romane, ce esu în Austria, și le-recomandam luarei aminte a publiculu nostru cititoriu. — *Gazeta Transilvaniei*, esa de două ori pre septemana; redactoru domnulu Iacobu Muresianu în Brasiovu. Totu acolo și totu sub redacțiunea domniei sale mai esa și *Fōi'a pentru minte anima și literatura*, candu permitu ajutōriile. Amendou costau pre anu 10 fl. v. a. — *Concordia*, diariu politicu și literariu; esa Joi'a și Dominec'a, și costa pre anu 10 fl. v. a. Redactoru d. Alesandru Romanu, în Pest'a. — *Telegrafulu romanu*, esa de două ori pre septemana, costa pre anu 8 fl. v. a. Redactoru d. Zaharia Boiu, în Sabiiu. — *Amiculu scolei*, scriere pedagogico-didactica; esa la două luni odata în brosiura; costa pre anu 4 fl. v. a. Red. d. Visarionu Romanu, în Sabiiu. — *Aurora romana*, fōia beletristica; esa de două ori pre luna și costa pre anu 5 fl. v. a. Red. d. Ioanichiu Miculescu, în Pest'a. — *Umoristulu*, fōia glumetia; esa de trei ori pre luna. Red. d. Iosifu Vulcanu, în Pest'a. — *Familia*, fōia enciclopedica și beletristica cu ilustratiuni. Red. d. Iosifu Vulcanu, în Pest'a. Esa de trei ori pre luna și costa pre periodulu din Iunie-Decembre 3 fl. 50 cr. v. a. — *Fōi'a societății, pentru literatura, și cultura romana în Bucovina*. Esa odata pre luna; costa 3 fl. pre anu. Red. d. Ambrosiu Dimitrovitia.

Multi diarie aduc preintrecute faim'a, că în scurtu tempu se va conchiamă în Roma unu conciliu ecumenicu. „Memorial diplomatique“ mai observa, că planulu acest'a în fapta esista încă demultu. Obieptulu lui spunu că va fi o multime de cestiuni besericesci, cari de 300 de ani totu ascēpta decisiunea, și se dice, că elu va pasī la rondulu dălei, indata ce situațiunea politica va deveni mai partinitoria.

Congresulu filologicu alu Germaniloru, care în anulul trecut s'a țienutu în Hanover'a, în estu anu se va țienē în Heidelberg'a în dălele din 27—30 Septembrie.

Universitatea Vienei asta-di a început a-si serbă iubileulu de cinci seculi a esistintiei sale. Serbatōrea va țienē trei dăle. În diu'a cea de antăiu va fi primirea felituriloru deputatiuni. În diu'a a două se va întemplă actulu serbatōrescu; rectorulu magnificu Hirtl va țienē vorbirea serbatōresca. Sēr'a la 8 ore concertu. În a trei'a di promulgarea promotiuniloru de onore și a stipendiiloru fundate cu aste ocaziune de comunitatea Vienei, scl. Sēr'a la 8 ore va fi unu banchetu în Hietzing la „lumea noua.“ Studintii romani, cari petrecu aici feriele, încă voru luă parte la iubileulu universitatiei, carea a aruncatu și preste romanime atâtea lumini.

Post'a redacțiunei. P. t. domniloru: I. A. în Turd'a. Tesaurulu l'amu primitu cu multa bucuria. Despre condițiuni Ti-vomu respunde prin epistola privata câtu mai curendu. — I. M. în Bl. Multiamita de tôte. La bunu tempu v'ati escusatu, căci chiaru eramu preaci se ve strigamu cu Shakespeare (în Iul. Cesar.): „Brute! dara dormi?“ — I. P. în Teuți. Candu vreunu mecenat ne-va pune în stare, că se publicam diurnalulu nostru odata pre septemana, vomu mai avē locu a implini și just'a domniei Tale dorintia; altmintrea numai candu nu ne-voru inbuldi alte mai întetitorie. Dealmintrea în unulu din numerii viitori vomu înscientiă unu atare opu publicatu nu demultu în limb'a romana. Salutare! — P. B. în Satmare. Promisiunea cu generositate facuta o primimu cu multiamire, si-i vomu acceptă implinirea de la unulu, carele habet unde clamat. E detorintia se purcedemu cu totii umeru la umeru într'o cauza drēpta și santa. — I. P. în Gh. Tramite-ne operatulu.